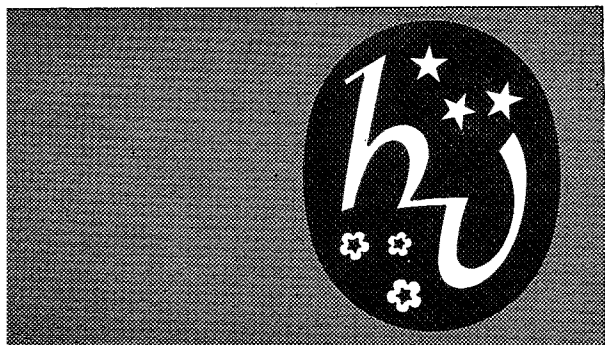

Uit de Verklaring van de Rechten van het Kind; afgekondigd voor de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

Aangezien het kind op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid extra bescherming en verzorging nodig heeft, met inbegrip van een geëigende wettelijke bescherming, zowel vóór als na zijn geboorte,

Aangezien de behoefte aan die extra bescherming reeds is uitgesproken in de Geneefse Verklaring van de Rechten van het Kind van 1924 en is erkend in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in de statuten van gespecialiseerde organisaties en internationale organisaties, die zich het welzijn van het kind ten doel stellen,

Aangezien de mensheid aan het kind het beste wat zij te geven heeft verschuldigd is,

kondigt de Algemene Vergadering deze Verklaring van de Rechten van het Kind af, opdat het een gelukkige jeugd moge hebben en ter wille van zichzelf en de samenleving de hierin vervatte rechten en vrijheden moge genieten. Zij doet een beroep op ouders, op mannen en vrouwen individueel, op particuliere organisaties, op plaatselijke autoriteiten en op landregeringen om deze rechten te erkennen en naar de nakoming ervan te streven door wettelijke en andere maatregelen te treffen, hetgeen dient te geschieden in overeenstemming met de volgende beginselen:

Beginstel 1

Het kind zal alle in deze Verklaring genoemde rechten genieten. Ieder kind, zonder enige uitzondering, zal aanspraak hebben op deze rechten, zonder onderscheid naar ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, bezit, geboorte of andere status, hetzij van zichzelf, hetzij van het gezin waaruit hij komt.

Beginstel 2

Het kind zal extra bescherming genieten. Hem zullen krachtens de wet en langs andere wegen kansen en faciliteiten geboden worden, die hem in staat stellen zich lichamelijk, geestelijk, moreel, intellectueel en maatschappelijk te ontwikkelen op een gezonde en normale wijze en onder omstandigheden van vrijheid en waardigheid. Bij het vaststellen van wetten met dit oogmerk zal het hoogste belang van het kind de voornaamste overweging zijn.

Een kind in de dodencel

Op 2 oktober vertrokken twee vooraanstaande figuren uit de wereld van de Nederlandse kinderbescherming naar Amerika. Een speciale opdracht werd hun verstrekt door het „Comité Preston Cobb” om het mogelijke te doen ten einde het 15-jarig kind Preston Cobb te redden van de elektrische stoel.

Zoals men in de dagbladen heeft kunnen lezen werd deze jongen schuldig bevonden aan moord op een blanke boer. Zonder clementie te bepleiten, heeft een jury de doodstraf geëist. De voltrekking van dit vonis zou plaats vinden op 22 september, maar werd later uitgesteld tot 6 oktober.

Wij weten niet, terwijl wij dit schrijven, hoe de situatie zal zijn wanneer dit artikel wordt gepubliceerd. De snelle ontwikkeling in vele gebeurtenissen maakt het mogelijk dat beslissingen vallen, waardoor pogingen om het onherstelbare te voorkomen vergeefse moeite geweest schijnen te zijn. Het is mogelijk dat de veroordeelde op een fatale dag uit de dodencel is gesleept en dat de elektrische stoel zijn vernietigend werk heeft gedaan. Wanneer de terechtstelling van Preston Cobb is geschied, blijft dit een gruwzaam feit dat als onmenselijk moet worden afgewezen. Een verantwoord protest blijft van waarde in de ontwikkeling van de rechtspraak.

Duizenden met ons hopen dat het nog niet te laat is, en dat de moeilijke opdracht van beide Nederlandse deskundigen tot gunstige resultaten mag leiden. Onze sympathie voor hun taak zou kunnen rusten op het feit dat de jeugdige misdadiger een kleurling is, en dat de jury was samengesteld uitsluitend uit blanken. Wij zouden de nadruk kunnen leggen op de rassendiscriminatie, en de staat Georgia met verwijten kunnen overstelpen dat haar rassenspolitiek de neger aanwijst als de zondebok wanneer zich daartoe de gelegenheid voordoet. Wij zouden ons voorstanders kunnen tonen van algehele afschaffing van de doodstraf, toegepast op wie dan ook, omdat de grenzen van straf en vergelding,

van menselijke berechting, van mogelijke rechterlijke dwaling, door een onherstelbare executie voorgoed zouden zijn overschreden.

Naast deze menselijke, en zeker ook emotionele overwegingen is er echter nog een ander motief op grond waarvan met recht dit doodvonnis moet worden afgewezen. Niet het feit dat de veroordeelde een kleurling is mag als argument gelden. Ook de belangrijke vraag of wij voor of tegen de doodstraf als zodanig zijn treedt nu niet op de voorgrond. Het gaat hier in dit geval om een onvolwassen kind dat ook „op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid extra bescherming en verzorging nodig heeft”. Er is een wetenschappelijk gefundeerde grondslag die door het „Comité Preston Cobb” aldus wordt omschreven:

„Een vijftienjarig kind, welk kind dan ook, zet men niet op de elektrische stoel, maar het heeft na een rechtvaardige straf recht op een heropvoeding in een sfeer van warmte en vertrouwen.”

Dit motief is de inhoud van de orthopedagogische opdracht die mr. dr. Diemer-Lindeboom en mr. Van Houten meevoeren naar Amerika.

Weloverwogen zal men zich daar onthouden van activiteiten die kunnen afglijden naar het tendentieuze of politieke vlak, waardoor allerlei onzuivere motieven de argumentatie kunnen verzwakken.

Nederland heeft momenteel al circa twee miljoen handtekeningen en adhesiebetuigingen opgebracht. Terwijl u dit leest zal de behoefte aan ondersteuning geen greintje zijn verminderd. Daarom geven wij u van harte in overweging:

Zend uw handtekening op een briefkaart aan het „Aktiecomité Preston Cobb”, Valentijnkade 62, Amsterdam-O. Uw bijdrage in de kosten voor de reis naar Amerika en werkzaamheden aldaan, kunt u storten op postgiro 13500, gem. girokantoor Amsterdam, met vermelding: voor A 4177.

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
16e jaargang no. 20 – 21 oktober 1961**

Kritisch allerlei

Koningin Juliana heeft opnieuw ons hart gestolen door haar wijs inzicht en verstandig beleid, toen ze bij een bezoek aan een legeronderdeel in Elspeet een generaal vriendelijk, maar beslist terechtwees. Het is geen leedvermaak dat ons daarvan melding doet maken, al is die menselijke eigenschap ons ook niet vreemd, wanneer wij zien dat zo'n hooggeplaatste figuur nu ook eens op zijn vingers getikt wordt. Het is veel eerder instemming met de geest waaruit deze terechtwijzing voortkwam, toen de generaal verklaard had, dat het leger er behoefte aan had *juist in deze tijden van spanning* zijn afhankelijkheid aan het koninklijk huis te demonstrenen. Hare Majesteit onderbrak zelfs haar toespraak om erop te wijzen, dat haar bezoek niets met die internationale spanningen van doen had, maar alleen berustte op het inlossen van een al oude belofte.

Zij heeft daarmee twee dingen onderstreept. In de eerste plaats dat militairen – hoe goed de betrokken generaal het ongetwijfeld ook zal hebben bedoeld – zich van ieder politiek stelling-nemen dienen te onthouden, een mening die – uit deze gezaghebbende mond – de Nederlandse democratie alleen maar ten goede kan komen. In de tweede plaats heeft zij – door haar verzoek deze opmerking vooral in de persverslagen te vermelden – iedere schijn weggenomen, dat zij door haar legerbezoek *juist nu* die internationale spanningen nog een tikje zou willen helpen vergroten. Dat laatste vooral was ons sympathiek, nu Chroestsjew met zijn reeks van atoombomproeven de angstpsychose zozeer heeft weten te versterken en sommigen in het Westelijke kamp er toch bepaald ook niet vies van zijn ons met hoogdravende bewoordingen min of meer oorlogsrijp te maken. Discipline, zelfdiscipline vooral, handhaving van het kritisch vermogen en rust zijn op zulke rondweg misdadige strevingen ons enige antwoord. Het is goed, dat de koningin ons daarin zo'n lichtend voorbeeld heeft gegeven.

Het tegendeel van zo'n verstandig beleid achten wij de verspreiding juist nu van een aantal foldertjes over individuele zelfbescherming door de dienst Bescherming Bevolking. Minister Toxopeus heeft verklaard, dat de organisatie van deze actie al begonnen was voordat de spanningen rondom Berlijn zo op de spits gedreven werden. Dat geloven wij ook wel, want aan een zo groot-scheepse actie zal heel wat voorbereiding vooraf gegaan moeten zijn. Dan nog achten wij het echter psychologisch volkomen fout, de actie juist als de dreigementen met oorlog niet van de voorpagi-

na's verdwijnen, toch door te zetten. Men had er eerder mee moeten zijn of, als dat niet mogelijk was, de zaak moeten uitstellen tot althans iets rustiger tijden. Het door de minister genoemde voordeel, dat de brochures nu misschien aandachtiger gelezen worden, weegt niet op tegen het nadeel, dat de oorlogspsychose er nog eens extra door wordt aangewakkerd. Wij willen vooralsnog niet aannemen, dat dat laatste ook juist de bedoeling was.

Dat de verspreiding van deze B.B.-voorlichting voorzover ons bekend nergens tot paniek (hamsteren e.d.) aanleiding heeft gegeven en dat er door het merendeel van de ontvangers op nogal smalende wijze over gesproken wordt, ligt dan ook niet zozeer aan het ongelukkige tijdstip waarop men ons meende te moeten voorlichten, als wel aan de kwaliteit van deze voorlichting. Daarbij willen wij een uitzondering maken voor het drukwerkje met eerste-hulpwenken, een foldertje dat wij graag bewaren en dat altijd van pas kan komen. Dat heeft echter ook het minst met oorlog te maken; het kan evengoed dienen als uw zoontje van de trap is gevallen.

Ook het andere foldertje kan echter een zekere waarde niet worden ontzegd, maar het heeft die waarde slechts voor een uiterst gering aantal mensen die, in het uiterste randgebied van een kernontploffing wonend en zich nauwgezet aan de voorschriften houdend, een kleine kans hebben de dans te ontspringen. Zou men dat erbij vermeld hebben, dan zouden wij met deze voorlichting vrede gehad hebben. Zij was dan oprecht geweest, had ons verteld dat de kans een atoombomontploffing te overleven vrijwel nihil is, dat men niet eens weet of men een dergelijk overleven wel zou moeten wensen (zie de gevolgen nog vandaag de dag in Japan), maar dat enkele mensen in Hellendoorn of Rolde misschien toch nog iets zouden kunnen hebben aan de B.B.-wenken. Nu die vermelding achterwege bleef, is deze voorlichting oneerlijk en schept zij een sfeer die ds. H. J. Kater in zijn VPRO-rubriek 'Deze week' zeer juist typeerde als „levensgevaarlijk illusionisme”: zij wil bij ons volk de illusie ingang doen vinden, dat het met zo'n atoombomontploffing nog wel los zal lopen, dat men met eenvoudige middelen een redelijke kans loopt het er gezond en wel af te brengen. Mensen die er zo over hebben leren denken, zullen gauwer bereid zijn het dreigen met dit allerverschrikkelijkste wapen te tolereren en dat is iets waar wij ons in het belang van de

gehele mensheid niet krachtig genoeg met hart en ziel tegen kunnen blijven verzetten.

Ook afgezien van deze foutieve achtergrond maakt het geschrift meermalen de indruk de zaken niet serieus te nemen. Wat moeten wij toch anders denken van de mededeling, dat „het besmette gebied” (wie zal dat bepalen, hoe ver reikt precies de straling enz.) door een driehoekig bordje „Atom” (is dat in het kader van de Euromarkt in het Duits?) zal worden aangegeven. „Dit gebied niet betreden”, vermeldt het foldertje met opgeheven wijsvinger. Nee, men zal het wel uit zijn hoofd laten, de bordenplanters van de B.B. vermoedelijk zelf ook. Maar wij laten daarover Dagboekkanier aan het woord, die in Het Parool op onnavolgbare wijze met deze „Fopspeen van de B.B.” afrekende:

„Een atoomexplosie kunt u herkennen aan een zeer felle lichtflits.” Terstond stelde ik mij dit voor. Mijn vrouw en ik zitten 's avonds te lezen. Opeens horen wij een verschrikkelijke boem. Bovendien valt het huis geheel in puin op ons hoofd. Mijn vrouw: „Hé, wat zou dat nou wezen?” „Een boem”, zeg ik, na een stukje plafond te hebben uitgespogen. „Ja, maar wát voor een boem?” „Heb je”, zeg ik trots op mijn via de B.B. verworven kennis, „die felle lichtflits niet gezien? Dit nu was een atoomexplosie. Pagina 4 onderaan van het boekje.” (...) Natuurlijk kan men (...) ook op straat door dit noodlot worden getroffen. In dat geval trachten wij zo snel mogelijk een schuilgelegenheid te bereiken (die wij overigens nergens zien bouwen, Red. K.A.), leggen daar vóór het binnengaan, dit alles volgens het boekje, „alle over- en bovenkleding en schoeisel af en wassen daarna het gehele lichaam met onbesmet, liefst stromend, water en zeep”, ook „nagels, haren, neus, oren, huidplooien grondig reinigend”. Eerst daarna gaan wij de schuilplaats binnen. Let wel, vriendinnen en vrienden, wij leggen niet de onderkleding af, maar vragen ons wel af: 1) waar halen wij (liefst stromend en onbesmet) water vandaan, 2) waar zeep, 3) waar een handdoek, en hoe doen wij dat, wanneer wij 4) met enige honderden tegelijk bij de schuilplaats arriveren met begrijpelijke haast om dezelve binnen te gaan en 5) bij tien graden vorst in februari? Uiteraard werkt een en ander sterk eetlustbevorderend, maar wij hebben in de schuilplaats gelukkig het van hogerhand in de dagbladen aangeprezen noodrantsoen (f 15,- per persoon) bij de hand. „Ik heb hier een sloopje grauwe erwten”, zegt mijn vrouw, „maar die moeten eerst in de week en dan moet ik ze koken, maar ik heb volgens het boekje de gaskraan, ook de hoofdkraan, afgesloten.” „Maar lieveling”, roep ik, bloot en goedgewassen, „er is toch aardappel-

meel?” Tot zover enige raadgevingen van de B.B.

Dagboekkanier vermeldt daarna, ter voorkoming van misverstanden, dat hij (en wij zijn het met hem) voorstander is van voorlichting die ons zou kunnen helpen onder bepaalde omstandigheden onszelf zo goed mogelijk te beschermen tegen de verschrikkelijke gevaren van een kernoorlog. Maar dan een minder dilettantistische voorlichting, een die rekening houdt met de realiteit en die getuigt van voorstellingsvermogen.

Het geschrift zoals het nu voor ons ligt, is alleen een scheiden bijdrage tot oorlogsoptimisering, omdat het de realiteit niet onderkent en de mensen eerder bereid maakt de risico's van een oorlog te aanvaarden. Die zullen, is de suggestie van deze folder, echt wel meevallen, als wij maar bereid zijn een tijdje binnenshuis te kamperen. Verkopers blijken al van de wansmaak te getuigen bij deze „voorlichting” aan te sluiten; het siert de kruideniers dat wij nog geen van hen kant-en-klare pakketten hebben zien aanbieden die op zo'n f 15,- per persoon komen. U moet zich maar eens voorstellen, dat een gezin met drie kinderen dan f 75,- zal moeten uitgeven om een B.B.-pakket te kopen, dat als de nood aan de man komt vrijwel geen waarde heeft. Hoe zullen onze huismoe- ders, gesteld dat we al in die schuilgelegenheden zouden kunnen voortvegeteren, zonder gas of water voedsel moeten bereiden? Of wordt ons dat te zijner tijd ook door de radio verteld? Misschien zal de omroep na een bom op Hilversum nog wel op de noodzenders kunnen werken, maar moeten wij dan allemaal batterij-ontvangers aanschaffen? Er zal toch wel niemand veronderstellen, dat de elektriciteit na een atoomontploffing nog werkt. Dat betekent dus op korte termijn overwerk bij de firma Philips. Maar zo zou men door kunnen gaan. De ene vraag roept de andere op. Gelukkig schijnt onze B.B.-blokwachter op al die vragen het antwoord te weten, maar helaas komt er op het foldertje geen naam, geen adres, geen telefoonnummer voor.

Misschien hebben wij dit keer wat teveel aandacht aan slechts één onderwerp besteed. Het leek ons er belangrijk genoeg voor en in ieder geval is die aandacht wel in overeenstemming met de enorme kosten die ook uit uw belastinggeld aan deze actie zijn besteed. Wij mogen tenminste aannemen, dat de B.B. ook in dat opzicht niet „vrijwillig” is. Afgezien van de zeer betrekkelijke diensten die wij in het begin van dit stukje al noemden, kunnen wij niet anders dan ernstig betreuren, dat men ons voor al dat geld zo'n prul heeft geleverd. Er zit een gaatje in om het aan op te hangen; men denkt toch niet dat dat ook in ons hoofd zit?

Gerhard Szczesny en de Humanistische Union

Doordat de „Sozialdemokratische Partei Deutschlands“ (SPD) haar programma t.o.v. haast alle politieke en economische vraagstukken aangepast heeft aan de opvattingen van de heersende staatspartij van Adenauer, is de situatie voor de Duitse vrijdenkers, humanisten en vrijreligieuzen er niet makkelijker op geworden. Ten eerste omdat Brandt en de zijnen alles moeten vermijden om Adenauers CDU, gelegenheid te geven aan het „atheïstische“ verleden van de SPD te herinneren, – op strooibiljetten zie je dus Brandt op weg naar kerk en in gesprek met bisschoppen, en van vrijdenker-activiteiten b.v. in Hamburg en Berlijn heeft men zich krachtig gedistancieerd. En wat nog zwaarder weegt: in een democratische samenleving is de verzwakking van iedere vorm van een redelijke oppositie tegen een majoriteit een gevaar voor het geheel, door dat het uitspreken van eigen gedachten en het naleven van eigen meningen ook op andere terreinen van het maatschappelijke leven zijn onbevangenheid en vanzelfsprekendheid verliest. De „Freie Demokratische Partei“ (FDP) heeft een kleine poging gedaan om tegen het verstikken clericalisme van de CDU en de gebruikmaking van het kruis als mascotte in de verkiezingsstrijd op te tornen, – maar zij hebben geweldig de wind van voren gekregen: je bent in Duitsland ontzettend gauw „communist“ en „vijand van het Christendom“.

In deze situatie is onze vriend Gerhard Szczesny nu toch in de arena neergedaald; zoals men zich herinnert hadden zijn lezingen hier de indruk gewekt alsof hij zijn eigen taak slechts op het theoretisch gebied zag.

Op 6 juni richtte hij aan ± 200 personen, organisaties en kranten een brief met het voorstel een „Humanistische Union“ op te richten:

„Midden in de uiteenzetting met de bolsjewistische geweldheerschappij, luttele jaren na het einde van het nazisme, moeten wij de ervaring opdoen“, aldus Szczesny, „dat ook een democratie de veelvormigheid aan de uniformiteit, de tolerantie aan de partijdigheid, de waarachtigheid aan het gemakzucht kan opofferen. „Wij zijn tot meelopers in een samenzwering geworden, die onze ontvoogding en gelijkschakeling eist – deze keer uit naam van de christelijke heilsleer.“

Natuurlijk mag het christendom zijn geloof trachten te verspreiden.

„Maar hier is sprake van een groeiende onverhulde en aanmatigende poging om een samenleving die slechts voor een deel uit gelovige christenen bestaat, aan een totale aanspraak op de macht van een christelijke taal-, denk- en gedragsregeling te onderwerpen. De in de grondwet vastgelegde rechten tot vrije persoonslijksheidsontplooiing, van geloofs- en gewetensvrijheid, van de vrije meningsuiting, publikatie en wetenschappelijk onderzoek, zijn door een christelijk-confessionalistische regeringspraktijk al lang ondermijnd of zelfs helemaal buiten werking gesteld.“

Waar het niet lukt staatkundige of openbare inrichtingen, direct onder de toezicht van de kerk te plaatsen, weet men deze van christelijke organisaties of personen in handen te spelen.

Geen „uitverkoop“

Natuurlijk is het goed dat het moderne humanisme wat bescheidener denkt over de moge-

Gerhard Szczesny

lijkheden van een slechts rationalistische interpretatie en vormgeving van onze wereld. Maar het is kortzichtig en schandelijk wanneer dit inzicht ons er toe verleidt om te beginnen met de uitverkoop van al die verworvenheden, die de Nieuwe tijd van de Middeleeuwen scheiden. Ook zonder Gestapo en concentratiekampen is noch het fascisme en noch het bolsjewisme ons maatschappelijk ideaal; slechts de mogelijkheid om tussen verschillende wereldinterpretaties en levensvormen te kunnen kiezen maakt het wezen van een menswaardig bestaan uit.

Alleen al „het bestaan van „christelijke“ partijen, die als volks- en regeringspartijen uit naam van alle burgers der Bondsrepubliek bevelen te spreken en te handelen, verwekt dit fatale klimaat van huichelarij en obscurantisme, van opportunistische plooibaarheid en oppervlakkigheid waarin wij gedwongen zijn te leven. Terecht klagen de kerken over de noden waaraan de gelovige christenen in de marxistisch-leninistische denkwereld van de DDR zijn bloot gesteld; zou het aan hun aandacht ontsnapt zijn dat de Bondsrepubliek nog maar weinig democratische scrupules heeft te overwinnen om zich zelf als een perfecte christelijke denkwereld te presenteren?

„Wij moeten onze krachten bundelen, want een groep die niet georganiseerd is, bestaat maatschappelijk niet. Ik doe daarom het voorstel een „Humanistische Unie“ op te richten.

Zij wil geen bepaald wereldbeschouwelijk programma voorstaan, maar alleen met klem voor de pluraliteit van ons individueel bestaan en geloof opkomen; hierbij ziet zij bondgenoten ook in al die christenen, die de ideologisering en politisering van hun geloof een noodlottige zaak vinden...“

Op 19 juli deelt Szczesny mee, dat de reactie op zijn brief het geloof wettigt, dat al gauw tot oprichting van de Humanistische Unie overgegaan kan worden. Onze humanistische vrienden in Duitsland staan achter Szczesny's plannen. Hij stelt zich voor een cultuurwetenschappelijk en een juridisch „bureau“ op te richten, verder een voorlichtingsorgaan uit te geven, jeugdgroepen – vooral aan de universiteiten – te vormen en voordrachten en discussies te houden onder het thema: „Democratie of wereldbeschouwingsstaat?“ Nog eens stelt Szczesny heel scherp: hij wil geen partij maar ook geen wereldbeschouwelijke richting vertegenwoordigen; de CDU wil hij slechts bestrijden „omdat zij ons 'het christendom' wil opleggen alsof het ging om de algemene dienstplicht of een verkeersvoorschrift.“

Jammerlijke situatie

Het is zeer moeilijk vanuit onze eigen toestanden en verhoudingen in Nederland de onderneming van Szczesny te beoordelen. Ik heb pas in de grote vakantie enige weken in een Duitse badplaats gezeten en gedurende deze tijd zorgvuldig de Duitse pers gelezen. Er zijn democratische kranten, – maar het is gewoon belachelijk b.v. de „Welt“ of de „Frankfurter Allgemeine“ met de NRC te vergelijken. Qua inhoud brachten alle kranten hetzelfde alsof er nog een propaganda-ministerie bestond, en als de democratische pers eens enige afwijkende meningen verkondigde, dan zo „voor-naam“ en delikaat en met Rilke- en Hölderlin-aanhalingen versierd dat men het afwijkende nauwelijks kon ontdekken. Adenauer, Strauss en de hunnen hanteren echter de godsdienstig-magische formules des te minder scrupuleus naarmate zij zelf in wezen a-religieus zijn en slechts in categorieën van macht, overwicht en diplomatieke slimheden denken. Het protestantisme protesteert al lang niet meer. Zeker niet tegen het roomse imperialisme, waarmee het in de CDU, in wel en wee verbonden is, zich van zijn innerlijke zwakte maar al te zeer bewust. Maar ook het katholicisme staat minder soeverein tegenover de moderne maatschappij en zijn ontwikkeling dan het lijkt. In niets komt dit zo tot uitdrukking dan in de catastrofale achteruitgang van de priesterroepingen. Maar juist dit verklaart de opgewonden politieke bedrijvigheid, de vinnige en venijnige manier waarmee beide kerken de aanspraken van de Adenauer-staat met zijn politieke en economische beginselen tot de hunne maken en zijn tegenstanders discrimineren. Dit ook maakt de strijd voor onze Duitse vrienden zo onverkwikkelijk, omdat hij tot een spiegelgevecht geworden is en niet meer een eerlijke en zuivere strijd van principes tegen principes en ideeën tegen ideeën. Misschien is Szczesny's methode de juiste: 1. te trachten eerst eens weer de maatschappelijke voorwaarden voor een echt onderscheid tussen christelijk geloof en humanistische overtuiging te verzekeren.

Hein Herbers

**Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme
te Amersfoort – Postrekening: 6168**

Stijlmijmerij (11)

In „De Gemeenschap”, mededelingenblad van de federatie Den Haag, trof ik van de hand van S. onder het hoofd „Stijl en preek” een beschouwing aan, die blijkens een voetnoot geïnspireerd was op mijn gemijmer. Hoewel ik aan de ene kant blij ben met deze reactie (stukjes-schrijvers worden echt niet verwend op dit gebied), voel ik aan de andere kant toch een zekere onvoldaanheid. S. wijdt namelijk driekwart van zijn ruimte aan het afkraken van preek en (s)prekers (die van het Verbond niet uitgesloten), doch ziet kans om zijn conclusie en blijkbaar ook zijn remedie tegen het door hem geconstateerde kwaad samen te vatten in één enkele regel: „als een ieder zijn werk maar zo goed mogelijk doet dan komt de rest (hieronder ook begrepen onze stijl) wel van zelf”.

Ik moet eerlijk zeggen, dat ik die conclusie wel erg mager vind. S. weet wel uitgebreid en bloemrijk de slechte spreker aan de kaak te stellen en de stroom van kwade eigenschappen, die hij de arme woordvoerder toedicht, liegt er bepaald niet om. Mag ik een kleine greep doen? De man op het spreekgestoelte maakt gebruik van „tot stijl geworden trekjes en trucjes”, hij houdt „donder-en-bliksem-preken”, spreekt „met pathos”, koestert „de hoop, dat de gemiddelde luisteraar hem niet door zal hebben”, slaat „een vaderlijke welmenende toon aan, die bij tekortschieten overslaat in het zalvende”. Verder wordt hij op z'n tijd „sentimenteel”, hij „maskeert zijn tekort en zijn zwakheid” of hij doet „volks”. Ja, S. „heeft ze door en hij trapt er niet in, ook niet bij onze eigen sprekers, zondagmorgen voor de radio of in bezinningsbijeenkomsten”.

Maar als je dan vol verwachting tot de conclusie bent genaderd in de hoop nu eindelijk eens

te zullen lezen aan welke eisen een spreker dan wel moet voldoen, hoe hij zijn gehoor kan boeien zonder gebruik te maken van slinkse manieren en gehuichelde inspiratie en op welke wijze hij zou kunnen bijdragen tot de vorming van een eigen humanistische stijl, dan worden we afgescheept met „laat ieder zijn werk maar zo goed mogelijk doen”.

Kritiek op de spreker? Best! Maar, met een variant op een onzer vaderlandse hymnen: „laat de man niet in zijn hempie staan”. 't Is echt geen kunst om hem steeds maar weer voor te houden dat-ie dit niet mag zeggen en dat-ie dat achterwege moet laten en dat-ie daar maar over op moet houden. Vergeet niet, dat ook onze sprekers voor een nieuw gebied staan, dat ook zij de juiste wegen nog niet allemaal kennen en dat zij bij het zoeken daarnaar recht hebben op onze hulp.

Laten we nu eens ophouden met eindeloos te vertellen hoe het niet moet. Heus, dat weten we zoetjesaan wel. En verder zijn onze sprekers, onze functionarissen en het Verbond meer geïnd bij een goede tip, een waardevol idee of een geslaagd stukje praktijk dan bij de nietszeggende vermaning zijn werk zo goed mogelijk te doen. Hierbij moet ik denken aan de vader, die zijn zoon aan het begin van het nieuwe leerjaar over de bol strijkt en aanraadt: „Doe maar goed je best, boy, dan komt de rest wel van zelf”, maar die nalaat zich in de loop van het jaar af en toe eens met het huiswerk te bemoeien of naar de vorderingen te informeren. Dat het joch het toch gehaald heeft is niet aan pa te danken en dat onze sprekers toch nog zo goed uit de bus komen... enfin, de volgende keer hoop ik wat positievere reacties te kunnen melden.

Styltiet

Anti-hongeractie

De voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties, de FAO, is vorig jaar een internationale actie begonnen om honger en ondervoeding, die nog grote delen van de mensheid in hun greep gevangen houden, uit te bannen. In deze Anti-Hongeractie levert ook ons land zijn bijdrage. De NOVIB, de Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand, geeft onder auspiciën van het Nederlands Nationaal FAO-Comité en in samenwerking met het UNESCO-Centrum Nederland en het Nederlands Comité UNICEF aan deze actie gestalte. De Nederlandse regering geeft zijn volle steun.

Hare Majesteit de Koningin betuigde aan de directeur-generaal van de FAO, dr. Binaj Ranjan Sen, haar warme sympathie met deze wereldcampagne in het volgende telegram: „Gaarne wil ik mijn persoonlijke sympathie betuigen met wereldcampagne tegen de honger. Deze campagne zal van alle mensen van goede wil een grote inspanning vragen. Alleen door gezamenlijk optreden zal het mogelijk zijn een stap te zetten op de weg, die leidt naar een wereld zonder gebrek.”

In 1960 bracht ons volk in totaal ruim f 1 miljoen bijeen. Een belangrijk deel hiervan werd gebruikt voor de financiering van een FAO-project in het Midden-Oosten ter verbetering van kwaliteit en kwantiteit van de graanproductie. Tevens werden belangrijke bedragen aan het UNESCO-Centrum Nederland en het Nederlands Comité UNICEF overgedragen om voedingsprojecten uit te voeren en werd f 50.000 ter beschikking gesteld voor de bestrijding van de hongersnood in Kongo.

In de week van 23 tot 29 oktober, waarin de dag van de Verenigde Naties valt, zal de Anti-Hongeractie door middel van een nationale inzameling een krachtig beroep op ons volk doen om opnieuw een royale bijdrage voor dit zo belangrijke doel te geven. Overal in het land zullen comités collecten organiseren en via pers, radio en televisie zal aandacht voor deze inzameling worden gevraagd en een dringend beroep op ons volk worden gedaan. De opbrengst van de inzameling in 1961 zal worden besteed voor de uitvoering van een programma in Centraal-Afrika ter verbetering van de land- en tuinbouw, waardoor de kwaliteit van de voeding belangrijk kan worden verbeterd.

Lezingen voor de radio

22 oktober, 9.45 uur (VARA): mr. dr. J. in 't Veld over het congres van Humanitas.

29 okt. (VARA) 9.45 uur: Dr. Ir. Spetter: „Hoop zonder Hemel, is God een Christen?”

5 nov. (VARA) 9.45 uur: Dr. G. v. d. Wal: „Wat zegt een humanist ervan?”

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

De uitzendingen voor de AVRO-microfoon vinden steeds plaats op de eerste dinsdag van de maand, des middags van 4 uur tot 4.15 uur.

Wortels van het antisemitisme

In het katholieke tijdschrift „Streven” schreef dr. M. Albinski een artikel onder de titel „Op zoek naar de wortels van het antisemitisme”. Aan de hand van de auteur F. Bernstein, die in 1926 zijn boek publiceerde over „Der Antisemitismus als Gruppenerscheinung” onderscheidt Albinski zes vormen van antisemitisme:

1. Het godsdienstig antisemitisme, dat zich op godsdienstige motieven beroept zoals de houding der joden tegenover Christus en tegenover het opkomende Christendom of hun aanspraak op de titel van uitverkoren volk.

2. Het economisch antisemitisme, dat aan de joden hun economische macht en invloed verwijt, die niet in verhouding is tot hun numerieke betekenis in bepaalde landen. Hierbij wordt echter uit het oog verloren dat zij vaak ook een onevenredig grote bijdrage leveren aan het economische leven van het land waar zij verblijven.

3. Het politiek antisemitisme, dat zich op politieke argumenten beroept. Aldus verwijt men hen dat zij vaak de gangmakers waren van het communisme of extreem socialisme en in deze partijen niet zelden een belangrijke rol speelden. Hier tegenover staat dat hun aandeel in liberale partijen vaak niet minder groot was. Zoals er communisten onder de joden gevonden worden, zo vindt men er eveneens kapitalistische joden, wat hun dan weer van uit een andere richting verweten wordt.

4. Het sociale antisemitisme. Men verwijt hen, dat zij zich zelf van hun omgeving afzonderen en zich zodoende in een uitzonderingspositie plaatsen. Anderzijds wordt hun dan weer verweten dat zij zich al te zeer opdringen...

5. Het culturele antisemitisme. Men betoogt dat de joden op cultureel gebied een nadelige, nihilistische invloed hebben en de cultuurtraditie der westerse volkeren ondermijnen. Hun grote bijdrage op het gebied van wetenschap en kunst wordt dan onderschat of miskend.

6. Het ras-antisemitisme, dat zich op een rassentheorie beroept. Er zouden „hogere” en „lagere” rassen bestaan. Het eigen „ras” is dan uiteraard voortreffelijk: het joodse is slecht. Een dergelijke rassentheorie houdt echter wetenschappelijk geen steek. Zo zou men de verschillende vormen van antisemitisme kunnen classeren. Veel moeilijker is het de verschillende soorten van antisemieten aan te wijzen. Hier is de verscheidenheid heel wat groter en loopt van fanatieke jodenvervolgers als Eichmann tot de man die hakenkruisen gaat schilderen op een synagoge. Bij velen zal men een of meerdere der genoemde „argumenten” aantreffen, terwijl het bij anderen beperkt blijft tot een vaag, niet definieerbaar anti-joods affect.

Dit anti-joods affect gaat soms terug op de behoeften van sommige mensen om een zondebok te hebben, waarop zij hun angstcomplexen kunnen afreageren. In andere gevallen gaat het terug op een zeker „etnocentrisme” op een sterke identificatie met de eigen groep en het uitstoten van ALLE buitenstaanders, een reactie van de „ingroups” tegen de „out-groups”.

Dergelijke irrationele en emotionele anti-joodse reacties kunnen vaak veel gevaarlijker zijn dan de pseudo-argumenten van het antisemitisme. Deze laatste kunnen weerlegd worden. Tegen irrationele gemoedsbewegingen is het moeilijk te vechten.

Korte kroniek van het proza

De Nederlandse literatuur uit de West, tot nu toe voornamelijk vertegenwoordigd door Helman en Debrot, is door de jonge Boeli van Leeuwen krachtig versterkt. Van *De rots der struikeling*¹ verschenen in korte tijd twee drukken. Het verhaal van Eddy Lejeune speelt op twee tonelen: op Curaçao waar de opstandige planterszoon zijn jeugd doorbrengt, en in Europa in casu Nederland, waar hij studeert en in Duitse gevangenschap raakt. Kenmerkend voor de psyche van Eddy is de vaderbinding waarvan hij alleen door een liederlijk leven loskomt, en een bezielde religiositeit die nimmer verschrakt tot steile godsdienstigheid. Schrijvend over Curaçao uit Van Leeuwen zich in lyrisch proza, in rake beelden schetst hij voor ons het dorre eiland, waar iedereen iedereen kent en geen zonde straffeloos wordt bedreven. De lyriek versombert tot sober proza waar de auteur het calvinistische gezin beschrijft waarin Eddy Lejeune de jaren van zijn studie doorbrengt. Na de Tweede Wereldoorlog raakt Eddy aan lager wal. Hij valt bij het delven van diamanten in Venezuela in de handen van de dood. Uit de losse aantekeningen die de gestorvene nagelaten heeft, stelde Van Leeuwen het levensverhaal samen. Mede door zijn aantrekkelijke compositie is dit werk een der hoogtepunten van de

naoorlogse literatuur geworden. Naar wij hopen zal Boeli van Leeuwen spoedig meer van zich laten horen: de Nederlandse letterkunde schreeuwt om een lyrisch tegenwicht voor het neorealisme van een Hermans en een Campert, en voor het naturalisme van Claus.

Evenals *De rots der struikeling*, dit is het eiland Curaçao, maakt Cola Debrots novelle *Mijn zuster de negerin*² het isolement voelbaar waarin de blanke en zwarte eilandbevolking verkeert. Na veertien jaar keert de jonge Frits Ruprecht terug naar het eiland van zijn geboorte. Zijn ouders zijn er gestorven, hij vindt er de vrijwel verlaten plantage, waarin werkelijkheid en herinnering elkaar als licht en donker doordringen. Ruprecht is naar het eiland teruggekomen om er een negerin tot vrouw te nemen. In de stille avond verschijnt de jonge Maria, het speelgenootje uit zijn jeugd, aan zijn geestesoor. Al mijmerend ziet hij het zwarte meisje vaste vormen aannemen. Als het vermoeden dat Maria zijn halfzuster is, zekerheid wordt, is de kans dat het meisje zijn vrouw wordt, gedraaid en daarmee het doel van zijn reis verdwenen. Debrot laat Maria zweven tussen visioen en realiteit, een schemerige atmosfeer scheppend waarbij hij in het midden laat of Maria lichamelijk aanwezig is of niet.

De voorlaatste roman van Vestdijk, *Een moderne Antonius*³, geeft ons enkele jaren uit het neurotische leven van de bankier Olivier, die evenals Antonius zestien eeuwen geleden door duivelse geesten gekweld wordt. De lezer doorleeft met de zenuwzieke Olivier de kwellingen, die zijn kwelduivel hem bezorgt. Het ontbreken van een oplossing – Olivier blijft

S. Vestdijk

neurasthenisch – werpt een licht op de psychische realiteit van de twintigste-eeuwse mens. Met grenzeloze virtuositeit laat Vestdijk zijn geest weiden in de hem vertrouwde wereld van droom en werkelijkheid, waarin twijfel en angst op duivelse wijze de zekerheid van het bestaan aanvreet en de mens zichzelf of anderen tot demon wordt.

Op zoek naar de oorsprong van het kwaad heeft prof. N. A. Donkersloot met zijn studenten de zondeval, de zondvloed en de broedermoord aan een beschouwing onderworpen. De resultaten van het vergelijkend onderzoek in de Europese literatuur werden door Anthonie Donker in drie studies verwerkt: de geschiedenis van Adam en Eva in *Eva en de dichters*, het verhaal van Noach in *Het schip dat zij bouwen zult*, de broedermoord uit Genesis in *Ben ik mijn broeders hoeder?*⁴ Een gedegen werk is de laatste studie, waarin de wisselende verhouding tussen Kaïn en Abel, van het Oude Testament tot Shaw uitstekend tot haar recht komt.

Tenslotte Den Doolaard, die als in Het Land van Tito, reisverslag en romantische verbeelding dooreenhaspelt. Het resultaat van zijn Griekse reis, *Grieken zijn geen goden*⁵, is vlees noch vis. Het is een technisch fraai uitgevoerd werk dat liefhebbers van werken van Mary Pos en dr. Van Egeraat voldoening zal schenken, fijnproevers van literatuur teleurstellen.

F. de Vries

1. Boeli van Leeuwen – *De rots der struikeling*. Amsterdam, 1961. Tweede druk. P. N. van Kampen & Zoon N.V. Prijs f 8,90.

2. Cola Debrot – *Mijn zuster de negerin*. Amsterdam, 1961. *Littéraire pocket* no. 63. Uitgeverij De Bezige Bij. Prijs f 2,50.

3. Simon Vestdijk – *Een moderne Antonius*. Amsterdam, 1960. Uitgeverij De Bezige Bij. Prijs f 9,90.

4. Anthonie Donker – *Ben ik mijn broeders hoeder? Verbeeldingen van Kaïn en Abel*. Amsterdam, 1960. Em. Querido's Uitgeverij N.V. Prijs f 8,75.

5. A. den Doolaard – *Grieken zijn geen goden*. Amsterdam, 1960. N.V. Em. Querido's Uitgeverij. Prijs f 17,50.

Kalahari, een verloren wereld

Houdt u ook zo van reisverhalen? Van verslagen van expeditie naar de Poolstreken of ontdekkingsochten in de binnenlanden van Afrika of Zuid-Amerika? Dan moet u beslist Laurens van der Post lezen. Zijn laatste boek, „Kalahari, een verloren wereld”, heb ik verslonden. Een spannende tocht, vol avonturen, vreemde ontmoetingen, geheimzinnige gebeurtenissen en dat alles uitermate boeiend verteld; wat wilt u meer?

Och, wanneer een reisbeschrijving aan de hier opgesomde voorwaarden voldoet, dan zijn wij, lezers, best tevreden. Maar het is Laurens van der Post zelf die meer wil. Hij volstaat niet met een interessante reportage en hij voegt aan de voor een dergelijk relaas benodigde ingrediënten juist datgene toe, wat zijn werken zo belangrijk maakt.

Nee, zo mag ik het niet zeggen, want dit kenmerkende is geen toevoegsel, maar uitgangspunt; het is zijn verbondenheid met en zijn eerbied voor de medemens. Vanuit deze gesteldheid trekt hij de Kalahari-woestijn in om de laatste overgeblevenen te zoeken van het eenmaal over geheel Zuid-Afrika verspreide volk der Bosjesmannen. Een volk van zeer hoge beschaving, maar verdreven en vrijwel uitgemoord door immigranten van diverse huidskleuren, van blank tot zwart.

Tijdens deze uitputtende tocht vol teleurstellingen is hij voortdurend op zoek naar de ander en hij kruipt 's avonds met een verdrietig gevoel onder zijn klamboe als drukke bezigheden hem verhinderd hebben die dag ook maar even met zijn naaste medewerkers, dragers of roeiers vertrouwelij te hebben kunnen praten. Hij bestaat het om de cineast van het gezelschap, die door allerlei omstandigheden maar niet tot werken kan of wil komen en die als een kwade genius

een deprimerende invloed op het moreel van de troep heeft, vriendelijk en begrijpend te blijven behandelen. En niettegenstaande zijn verplichtingen tegenover de B.B.C. om een film van de Kalahari te leveren, weet hij midden in de wildernis een vliegtuig te charteren en zendt hij zijn onmisbare, doch door de omstandigheden onbruikbare filmer veilig en wel naar zijn vaderland terug. Hij weet zich zo in te leven in de gevoelens van een negergids, die hem een goddelijk berggebied zal tonen, dat hij na herhaalde tegenslagen in overleg met zijn zwarte geleider een brief aan de geesten van de berg schrijft, waarin hij vergiffenis vraagt voor zijn driestheid om hun heiligdom te betreden. En dit gebaar is zo eerlijk en openhartig, dat het rationele spotlachje om zo'n irrationele stap ons vergaat. Want er blijken in dit boek meer dingen tussen hemel en aarde te worden genoemd dan wij voor mogelijk hielden.

En ten slotte zijn vriendschap met de eindelijk gevonden Bosjesmannen, die duizenden jaren oude stam van oer-Afrikaners, die het doel van de expeditie waren. De na de door blanken zowel als negers en Hottentotten sedert de vorige eeuw ingezette en bloedig bekroonde verdelingsstrijd overgebleven Bosjesmannen hebben Laurens van der Post, na een kennismaking van slechts enkele dagen, het mooiste geschenken dat een mens heeft weg te geven, hun vertrouwen.

Het zijn deze menselijke dingen, die het boek zo aantrekkelijk maken en het een bijzondere plaats geven in de rij van reisbeschrijvingen.

W.

Laurens van der Post, *Kalahari, een verloren wereld*. Uitgave Contact, Amsterdam en Antwerpen.

Het opstandige humanisme van Camus

De Fransman Albert Camus, die in 1960 op 46-jarige leeftijd omkwam bij een auto-ongeluk, heeft in een kort leven een respectabel wijsgerig en literair oeuvre gerealiseerd. In 1957 werd hem de Nobelprijs voor letterkunde toegekend „voor zijn belangrijke literaire werk, dat met heldere ernst het probleem van het menselijk geweten in onze tijd in het licht heeft gesteld,” zoals de Zweedse Academie het formuleerde. Dit literaire roman-, novellen- en toneelwerk is uitvloeisel en begeleidingsverschijnsel van Camus' filosofie van het absurdisme, die bij het grote lezende publiek weinig bekendheid geniet. Deze is voornamelijk vervat in de werken „De mythe van Sisyphus, een essay over het absurde” (1942) en „De mens in opstand” (1951) wier inhoud in het hier volgende zo kort als mogelijk met gebruikmaking van de onoververtbare formuleringen van Camus zelve zal worden samengevat.

De mythe van Sisyphus.

Het absurde is „de confrontatie van de vragende mens en de zwijgende wereld”. Ik weet niet, aldus Camus, of deze wereld een zin heeft die boven mij uitgaat. Maar ik weet dat ik deze zin niet ken en dat ik hem onmogelijk kennen kan. Ik kan slechts binnen menselijke grenzen iets begripen. Het absurde is het conflict, de breuk tussen de wereld en mijn geest.

Sisyphus, de eeuwige rebel uit de Griekse mythologie, die door de goden veroordeeld is een rotsblok tegen een berg op te wentelen dat aan de top gekomen vanzelf weer naar beneden rolt waarna hij opnieuw moet beginnen, is de held van het absurde. Zijn verachting der goden, zijn haat tegen de dood en zijn liefde voor het leven wegen bij hem op tegen de marteling waarbij hij zich afmat en niets tot stand brengt. Deze mythe is tragisch omdat zijn held bewust is, Sisyphus kent zijn onzalige situatie: over haar denkt hij na gedurende de afdaling. Het weten betekent zijn overwinning. Want er is geen Schicksal dat door verachting niet kan worden overwonnen. Sisyphus leert ons de grote trouw die de goden negeert en de stenen wentelt. Ook hij vindt, evenals Oedipus, dat alles goed is. We moeten ons Sisyphus als een gelukkig mens voorstellen, aldus Camus.

De absurde mens

In „Le Mythe de Sisyphus” wordt de vraag naar de zin van het leven als de dringendste van alle vragen gekwalificeerd, de mens gepeild tot die absurde situatie en vastgesteld dat men met inzet van alle redelijkheid niet tot de zin van het bestaan kan komen. De kardinale vraag is nu of de zelfmoord hiervan de logische consequentie vormt. (Y a-t-il une logique jusqu'à la mort?)

Camus interesseert zich niet zozeer voor de ontdekking van het absurde als wel voor de consequenties ervan en als zodanig schetst hij een drietal levensstijlen: de Don Juan, de toneelspeler en de revolutionair (veroveraar), die leven in en vanuit het absurde. Immers het absurde kan je levenspassie worden. Men leeft zonder illusie en zonder toekomst in de felheid, de intensiteit van het heden. De ethiek van de kwaliteit maakt plaats voor die van de kwantiteit, want het gaat om zoveel mogelijk momenten van intens leven.

Met zekere reserves zouden wij Camus als een levensfilosoof kunnen beschouwen (beden-

Albert Camus

kende dat voor de eigenlijke levensfilosofen het leven een zin in zichzelf draagt.) Aan de diepe zin der dingen niet geloven, dat is de eigenaardigheid van de absurde mens.

Camus vindt het belachelijk om Don Juan voor te stellen als iemand die op zoek is naar de allesomvattende liefde. Wat Don Juan in praktijk brengt is een ethiek van kwantiteit – in tegenstelling tot de heilige die naar kwaliteit streeft.

Ten aanzien van de acteur kan worden gezegd dat hij zijn rol is en niet is. „De absurde mens begint daar, waar de geest het toneelspel niet meer bewondert, maar wil meespelen.”

Bij de keuze tussen de geschiedenis en het eeuwige zegt Camus de geschiedenis te hebben gekozen omdat hij de zekerheden liefheeft. Dit thema, van de mens in opstand, de revolutionair, is uitgediept en toegelicht met een geweldig historisch materiaal in het lijvige boek „L'Homme Révolté”. Ook Sartre koos niet het eeuwige, maar de geschiedenis, zij het met een andere

stellingneming in de concrete historische situatie. Hevige polemieken in het tijdschrift „Les Temps Modernes” naar aanleiding van „De mens in opstand” deden de vrienden Sartre en Camus uiteengaan.

De minnaar, de toneelspeler en de avonturier spelen het absurde. In de Italiaanse musea vindt men soms kleine beschilderde schermen, die de priester voor het gezicht van de veroordeelde hield om hem het schavot te verbergen. De sprong in al zijn verschillende vormen, die in 't goddelijke of eeuwige, de overgave aan de illusies van de dag of van de idee – al deze schermen verbergen 't absurde. Maar er zijn ook functionarissen zonder scherm, en van hen spreek ik, aldus Camus.

Het absurde kunstwerk.

De meest absurde mens is de scheppende mens. Het kunstwerk is de absurde vreugde par excellence. Voor de absurde mens gaat het niet meer om verklaringen en oplossingen, maar om ervaringen en beschrijvingen. Beschrijven dat is de laatste eierzucht van een absurd denken. Het kunstwerk kan niet beschouwd worden als een vlucht voor het absurde. Het is zelf een absurd verschijnsel.

De thesenroman, het bewijzend werk, wordt door Camus verworpen. (Men bewijst daarin de waarheid die men denkt te bezitten.) Niets heeft volgens Camus, werkelijk zin; het gaat erom de diepe nutteloosheid van alle individueel leven te voleindigen.

De mens in opstand

„L'Homme Révolté” is de voortzetting van „Le Mythe de Sisyphus”. Na de zelfmoord is nu de moord het punt van onderzoek, het grote probleem in onze tijd, „die kans heeft gezien in vijftig jaar niet minder dan twee en zestig miljoen menselijke wezens te ontwortelen, tot slavernij te doemen of te doden”. En zoals Camus in „De mythe van Sisyphus” de zelfmoord afwijst zo wijst hij in „L'Homme Révolté” de moord af. „De logica van het absurdisme kan niet toelaten dat de spreker zijn leven veilig stelt en het offer van andere levens aanvaardt”. In „L'Homme Révolté” gaat het om een sociaal fenomeen: de degeneratie van de revolutie, die in uitvoerige analyses wordt aangetoond. En Camus besluit tot 'n moraal van de revolutie, die georiënteerd is naar de menselijke solidariteit.

Jac de Roy

Zedendelinkwenten

Tijdens een discussie op de algemene vergadering van de Nationale Vrouwenraad, heeft prof. dr. mr. P. A. H. Baan, hoogleraar in de psychiatrie te Groningen, gezegd dat hij huiverig is voor lichamelijk ingrijpen bij zedendelinkwenten. Volgens hem moet men uiterst voorzichtig zijn met iedere operatie, waarvan een terug niet mogelijk is. Op het ogenblik gebeurt een nader onderzoek van patiënten, die tussen 1935 en 1945 zijn geopereerd. Hier bleek al, dat veel van deze mensen wrakken werden en soms neiging vertonen tot het plegen van andere misdaden, zoals moorden. Men zal, meent prof. Baan, eerst alle andere oplossingen moeten proberen en wanneer deze mochten falen, dan nog moet de patiënt vrijwillig toestemming geven voor een dergelijke ingreep. Een goede voorlichting van het publiek ziet de hoogleraar als een belangrijk preventief middel.

In een aan de discussie voorafgaande inleiding had prof. Baan al gezegd, dat bij een onderzoek van ongeveer duizend zedendelinkwenten in de afgelopen twintig jaar bleek, dat het

bijna zonder uitzondering gaat om psychisch gestoorde en vereenzaamde mensen.

Ook het publiek werkt, volgens hem, onbewust mee aan het ontstaan van een dergelijke afwijking. Het toont niet voldoende begrip voor en heeft te weinig contact met de gestoorde, die dan een eigen leven opbouwen, een bizarre dagdromenwereld. Als zij geconfronteerd worden met de realiteit neigen zij tot angstexplosieve reacties en dwangmatigheid. Daarom juist zijn zij, meent de Groningse hoogleraar, potentieel zo gevaarlijk.

Naar de mening van prof. Baan hebben degenen, die op het seksuele vlak ontsporen, verpleging nodig, ook degene, die betrekkelijk geringe storingen vertonen, zoals voyeurs en exhibitionisten. Zij vormen een potentieel gevaar, waartegen onze kinderen moeten worden beschermd. Wanneer men zich de luxe permitteert dergelijke patiënten uit de maatschappij te verwijderen, dienen zij ook alle zorg te krijgen, waar zieken recht op hebben.

IK denk er ZO over

De Gaulle en de golem

Bij het lezen van Hein Herbers' artikel in M. en W. van 9 sept. dacht ik aan de bekende en in onze tijd wel bijzonder actuele uitspraak van Lord Acton: „All power corrupts and absolute power corrupts absolutely.” Maar helaas kan deze wereld het niet zonder macht stellen, ook Herbers erkent dit. Herbers wijst op de gevaren van de absolute macht en de bron hiervan: het geweld geloof. Zeker is dat de Gaulle nooit veel waardering had voor instellingen als parlement en vakverenigingen, niet zo zeer omdat hij zoals indertijd Pétain en nu Salan een principieel antidemocraat zou zijn maar eerder omdat hij meende, dat parlement en regering niet in staat waren de grote problemen waarmede Frankrijk worstelde tot een oplossing te brengen. Overigens is ook de absolute macht van de Gaulle betrekkelijk. Ik laat hier nu maar buiten beschouwing de vraag in hoeverre de enkeling ooit de werkelijke absolute macht kan verwerven. Volgens Tolstoj zijn ook de Napoleons niet meer dan marionetten van de geschiedenis, d.w.z. van de machten van hun tijd.

Herbers heeft helaas verschillende aspecten van het probleem Frankrijk en de Gaulle buiten beschouwing gelaten. De Gaulle heeft mede dank zij de anachronistische mythe van de „grandeur” van Frankrijk de macht in handen weten te krijgen. Maar niet alléén door deze mythe. In de eerste plaats waren het de Algerijnse kwestie en het onvermogen van vorige regeringen, die de Gaulle in het zadel hielpen. Aanhangers van een „sterke man” zullen hierin een aanleiding zien het democratisch stelsel als zodanig te veroordelen, een even onjuiste als gevaarlijke gevolgtrekking. Voor het functioneren van een democratie moet evenwel aan bepaalde voorwaarden zijn voldaan. In verschillende onderontwikkelde landen ontbreken deze. In Turkije kreeg men vorig jaar zelfs de paradoxale situatie, dat generaal Gürsel een einde maakte aan de democratie (of wat men daarvoor hield) om de democratie te redden. Bij „onderontwikkeld” denkt men meest in de eerste plaats aan de economische verhoudingen, dus aan de mate van welvaart in een land.

Voor het functioneren van een democratisch

stelsel is echter niet alleen een bepaald welvaartsniveau noodzakelijk, maar tevens een zekere ontwikkelingsgraad van de bevolking en bovenal een democratische gezindheid. In dit opzicht is het begrip „onderontwikkeld” bepaald niet alléén van toepassing op de arme landen.

De objectiviteit gebiedt ons te erkennen, dat de Gaulle méér gedaan heeft dan het voeren van een nationalistische machtspolitiek. Hij heeft een principiële dekolonisatie-politiek doorgezet, waardoor de Franse koloniën in Afrika onafhankelijkheid verkregen en de ontwikkeling hier in rustige banen kon worden geleid, zodat de koude oorlog buiten het zwarte werelddeel bleef; een niet geringe verdienste! Hij was het eerste staatshoofd, die het waagde de Algerijnse kwestie met nieuwe middelen aan te pakken. Vorige regeringen hadden in dit opzicht een soort struisvogelpolitiek gevoerd. Het is inderdaad te betreuren, dat Mendès-France niet in de

gelegenheid was zijn programma uit te voeren. Maar bij alle lof over Mendès-France moeten twee punten niet uit het oog worden verloren. Uit zijn verwerping van de Europese Defensie Gemeenschap bleek, dat Mendès-France bepaald niet minder nationalistisch dacht dan de Gaulle. Verder verklaarde hij kort voor zijn aftreden voorstander te zijn van een beleid dat „tegelijkertijd de vrede en de *permanente aanwezigheid van Frankrijk in Algerië* kan redden.”

In dit opzicht heeft de Gaulle later beter de tekenen des tijds verstaan. Hij moest uiteraard een zeer slinkse politiek voeren om tussen de Scylla en Charybdis van tegenstrijdige belangen door te zeilen. Veel succes heeft hij hierbij (nog) niet kunnen boeken maar welke regering had dit wel gekund? Zowel Frankrijk als de Gaulle zijn thans in een impasse geraakt en de toekomst van de Franse democratie (met of zonder de Gaulle) lijkt allesbehalve rooskleurig.

Herbers heeft in zijn artikel niet duidelijk gemaakt, wat gezien de gehele historische, economische en politieke situatie, het alternatief was, wanneer men de Gaulle niet had geaccepteerd. De tegenstellingen progressief-conservatief (Poujade!) waren helaas onoverbrugbaar en het enige alternatief was en is: burgeroorlog.

Het is eenvoudig te poneren wat *wenselijk* is, maar oneindig moeilijker te onderkennen wat *mogelijk* is en dit mogelijke tevens te realiseren.

P. Krug

Grote en kleine oorlogsmisdaden

Het wil mij voorkomen dat in het antwoord van de redactie op een brief van een lezer over het onderwerp „Befehl ist Befehl” een belangrijk punt over het hoofd wordt gezien (M. en W. dd. 1.7.61). Het is niet zo eenvoudig om vast te stellen waar het „bevel is bevel” ophoudt en de militair zijn eigen geweten mag gaan raadplegen. Laten we veronderstellen dat hij voor zich zelf na rijp beraad kan vaststellen dat en dat mag ik niet doen, want dat is misdadig. Dat zou al kunnen op het moment waarop hem geleerd wordt hoe je met een bajonet moet omgaan om te voorkomen dat je deze niet meer uit het lichaam van je tegenstander kunt krijgen na hem daaraan geregen te hebben. Tanden op elkaar zegt de natie, vertegenwoordigd door een sergeant bv. en overigens ook door zijn ouders, onderwijzers enz. die het een plicht achten dat hij zijn militaire dienst verricht. De recruit zal dus als het hem enigszins mogelijk is trachten zich aan te passen aan het massa-geweten en dat tot het zijne maken, doet hij dat niet dan zijn de gevolgen niet bepaald aanlokkelijk. Men kan stellen dat hij zich dan *vrijwillig* aanpast maar om werkelijk vrij te kunnen kiezen zal men allereerst zelf vrij dienen te zijn en van wie kan men dat verwachten op een leeftijd waarop de puberteit nauwelijks of nog niet achter de rug ligt? Waarom keuren wij het goed dat dat aan onze kinderen op een leeftijd dat ze zelfstandig gaan worden, een halt wordt toegevoerd door ze onder de dwingende invloed van het massa-geweten te brengen waarin geen plaats is voor zelfstandig denken en beslissen? De middelen waarmee en de manier waarop dit wordt gedaan maakt voor iedere militair zonder meer duidelijk „bevel is bevel”.

Wanneer het Neurenberger proces, het recht staan van Eichmann in deze wereld kan plaats vinden, dan betekent dit dat wij aan het axioma „bevel is bevel” aan het twijfelen zijn, het gaat niet altijd op. In Neurenberg (wat weet de jeugd er weinig van en hoe komt dat?) stond een deel van de *Duitse* oorlogsmisdadigers terecht; wanneer de wereld een eenheid was geweest hadden ook oorlogsmisdadigers van andere nationaliteit terecht gestaan, bv. zij die om

persoonlijke eer, om economische of politieke belangen, mensen geofferd hebben. De vraag rijst wie is oorlogsmisdadiger en wie niet, en het antwoord kan niet afhankelijk zijn van de nationaliteit. Wie hebben, buiten de Duitsers, uit verkeerd begrepen eigenbelang Hitler en zijn misdadigersbende mogelijk gemaakt en zijn dus mede verantwoordelijk voor de oorlogsmisdaden, die verwacht konden worden, lang voor 1933 al? Wie is verantwoordelijk voor het saboteren van de ruilmogelijkheid van joden tegen tanks en ander oorlogstuig of zelfs maar „onschuldige” transportmiddelen? Waarom zijn de ovens in Auschwitz nooit gebombardéerd?

Men zou kunnen stellen: oorlogsmisdadiger is degene die toerekeningsvatbaar verklaard kan worden voor zijn in een op zichzelf al misdadige oorlog extra misdadig optreden, die dus een vrije keus kon doen uit bevel is bevel of mijn geweten zegt... en daarmee bewijst een eigen, vrij standpunt te kunnen innemen tegenover het massa-geweten.

Maar dat massa-geweten, het geweten van de wereld om je heen bezorgen de ouders hun zonen op het moment dat ze zelfstandig in en met die wereld gaan experimenteren. Konsekvent zijnde moeten we constateren dat wanneer wij niet terecht staan wij ontoerekenbare (kleine) oorlogsmisdadigers zijn en dat zij die hiervoor terecht staan of stonden toerekenbare (grote) oorlogsmisdadigers zijn. Wie kan afbakenen wat groot en klein is op het terrein van oorlogsmisdaden, hij zegge het eerste woord.

In Jeruzalem staat naast Eichmann de gehele mensheid terecht en wanneer we dit proces zo kunnen zien, dan zijn we bezig ons zelf toerekeningsvatbaar te verklaren. Dan zouden we de gevolgtrekking kunnen maken dat iedere oneerlijke en met leugens gevoede oorlogspropaganda van wie ook tegen wie ook, uiteindelijk een voorbereiding is tot het plegen van „kleine” en „grote” oorlogsmisdaden. Hoeveel processen à la Neurenberg daarvoor nog nodig zijn durf ik niet voorspellen, maar het begin is er en dat is van groot belang.

C. Zom

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 1 01 63; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Te huur voor langere tijd **gemeub. landhuisje** te Lunteren, voor 4 à 5 personen, zeer mooi gelegen.

Te bevr. Händelstr. 32, Arnhem, telef. 26569.

Gepensioneerd directeur van een rijksonderwijsinstelling, alleenwonend in bosrijke omg. aan de rand van een stadje in het O. van het land, goed gezond, **zoekt een dame** die het huishouden als huisgenote wil regelen (liefst tegen kost en inwoning). Voldoende goede hulp voor het ruwere werk aanwezig.

Brieven onder no. okt. 6 aan het bur. v. d. blad.

Gevraagd **huishoudster** bij echtpaar, midd. leeft. Ambtenaar. Vrouw hulpbehoevend doch niet bedlegerig. Zo mogelijk ing. 13 november. Adres W. Kastelein, Stationsweg 45, Alkmaar.

**Heden is de
KALENDER 1962
verschenen**

Prijs f 2.50

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152 - Utrecht

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75
De dag ligt voor ons	- 0.35

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. H. Freudenthal,
F. P. Huygens, Prof. Dr. Libbe van der Wal en
Prof. Dr. B.W. Schaper.

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van
Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Oudegracht 152, Utrecht
Giro 582293

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10.— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75. Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

WOORD VAN DE WEEK

(Radio-lezingen van het Humanistisch Verbond)

Het aantal abonnees bedraagt thans ruim

5000

De abonnementsprijs is f 4.— per jaar. Voor hen, die nu abonnee willen worden, openen wij de mogelijkheid om alle nog in 1961 verschijnende nummers gratis te ontvangen.

De abonnementsprijs voor 1962 kunt u overschrijven op postrekening no. 58 t.n.v. de Hum. Luisterkring te Utrecht met als overschrijving: Nieuw abonnee 1962.

Na ontvangst krijgt u alle verschijnende nummers regelmatig toegezonden.

Humanistische Correspondentiekkring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.